

Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Znanstveno-stručni kolokvij

P O S T M O D E R N A
Filozofijsko i kulturno nasljeđe

Knjižica sažetaka

U organizaciji
Katedre za teorijsku filozofiju
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Osijek, 15. studenoga 2018.

IZDAVAČ
Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

ZA IZDAVAČA
Loretana Farkaš

UREDNICI
Marijan Krivak
Boško Pešić

LEKTURA I KOREKTURA
Damir Sekulić

DIZAJN NASLOVNICE
Vilim Plužarić

TISAK
Krešendo
Osijek

NAKLADA
100 primjeraka

ISBN 978-953-314-122-0

POSTMODERNA

– filozofijsko i kulturno nasljeđe

Katedra za teorijsku filozofiju
Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

S A D R Ź A J

- MARIJAN KRIVAK i BOŠKO PEŠIĆ,
POSTMODERNA – filozofijsko i kulturno nasljeđe 5

Program simpozija 7

Sažeci izlaganja 9

* * *

Adresar izlagača 17

DODATAK

Obilježavanje Svjetskog dana filozofije 16. 11. 2017.

Znanstveno-stručni kolokvij »Filozofija na periferiji 18

- BOŠKO PEŠIĆ,
Pozdravna riječ organizatora i obrazloženje teme 19

ORGANIZACIJSKO-PROGRAMSKI ODBOR SKUPA

Marijan Krivak, prof. dr. sc.

Boško Pešić, doc. dr. sc.

Željko Senković, izv. prof. dr.sc.

POSTMODERNA

– filozofijsko i kulturno nasljeđe

Postmoderna, ili postmodernizam, već poodavno bivaju teorijskim konceptima kako filozofije tako i kulture. U tom se pogledu književno-kritički termin iz 50-ih godina prošlog stoljeća (I. Howe, L. Fiedler, I. Hassan) preselio u sva polja humanističkog interesa. Prvo filozofsko tematiziranje u eponimnom Lyotardovu spisu *Postmoderno stanje (Le condition postmoderne, 1979)* postaje orijentirom u svim daljnjim filozofijsko-kulturnim pozicioniranjima koncepta. U nizu svojih očitovanja, postmodernizmi umnogome obilježuju upravo specifično područje kulturnih zbivanja. Je li postmoderna, doista, »kulturna logika kasnog kapitalizma« (F. Jameson)? Radi li se ovdje o posebnoj »ideji (potrošačke) kulture« (T. Eagleton)? Ili se, pak, može govoriti tek o »virtualnoj aktualizaciji« (G. Deleuze), odnosno »proizvedećoj instanci diskurzivne prakse« (M. Foucault)?

Pored svih ovih pitanja, jedno se čini neprijepornim: *postmoderna je dijelom (i ne samo konceptualno) životnih svjetova informacijsko-komunikacijske epohe*. Kako se misleći, dakle »filozofirajući« pojedinac može u svemu tome postaviti? Postoji li još (vidljiva) mogućnost OTPORA u okružju (nevidljive) MOĆI? Upravo se u okvirima takove dijagnoze suvremenosti vidi zadaća i filozofije.

Domena *filozofije kulture* tako se postavlja polazištem za najrazličitije strategije u kojima se promišlja ne samo radikalna, demokratska »politička subjektivacija« (J. Rancière) nego i novo iznalaženje »metafizike zbiljske sreće« (A. Badiou).

Ovogodišnji se Međunarodni DAN FILOZOFIJE na ovaj način nadovezuje na prošlogodišnji, koji se tematski posvetio »Filozofiji na periferiji«. U vrijeme kada se diljem svijeta gase tzv. *humanities*, Katedra za teorijsku filozofiju Filozofskog fakulteta u Osijeku želi se pokazati inicijatorom mogućnosti promišljanja toga »što nam se to doista događa«?

Znanstveno-stručni kolokvij »POSTMODERNA – filozofijsko i kulturno nasljeđe« – doprinosom nekih od najvažnijih filozofa i kulturnih teoretičara iz regije – ima namjeru postaviti neka istinska pitanja koja se tiču budućnosti filozofije *hic et nunc*. Ima li filozofija još mogućnost preosmišljanja zbilje »biopolitičkog stanja«, koje je uslijedilo »kulturnoj logici

kasnoga kapitalizma«? Može li još biti onoga istinskog političkog udjela u filozofijsko-kulturnoj postmoderni?

Na koncu, ne i najmanje važno, može li filozofija još uvijek biti putokaz u »pustinjama realnog« (MATRIX)?

Organizacijski odbor

prof. dr. sci. Marijan Krivak

doc. dr. sci. Boško Pešić

PROGRAM SKUPA

12.15 Pozdravna riječ dekana za nastavu i studente

12.25 Uvodna riječ organizatora skupa

1. sesija: *Predsjedava Boško Pešić*

12.30 Alpár Losoncz,

Postoji li otpor spram postojećeg bez transcendencije?

13.00 Marijan Krivak,

Kulturna logika kasnog kapitalizma ili poststrukturalistički nestanak subjekta?

Pauza za kavu

2. sesija: *Predsjedava Željko Senković*

13.45 Ivan Milenković,

Misliti paradoks

14.15 Hajrudin Hromadžić,

Postmodernizam i njegove aporije

Pauza za kavu

3. sesija: *Predsjedava Marijan Krivak*

15.00 Željko Senković,

U čemu je problem s religijom? Antropotehnički osvrt

15.30 Bernard Harbaš,

Identitet kao zaštita od drugog

16.00 Zaključna rasprava

SAŽECI IZLAGANJA

Identitet kao zaštita od drugog

Tema ovog izlaganja je koncept identiteta, koji će biti obrazložen kroz upoređivanje misli francuskog filozofa Jean-Luca Nancyja i filma *District 9*, južnoafričkog reditelja Neilla Blomkampa. Pišući o temi transplantacije srca koja je na njemu obavljena, u svom poznatom djelu *l'intrus* (Uljez), Nancy nastoji da analizira koncept identiteta kroz perspektivu dolaska u vezu sa drugim i stranim. Tradicionalnom shvatanju identiteta, kao neke vrste zaštite od drugog i stranog, ovaj filozof suprotstavlja iskustvo transplantacije srca, što za njega predstavlja metafore ulaska drugog u prostor vlastitog i narušavanja sigurnog prostora identiteta.

Film *District 9* prikazuje suživot ljudske i vanzemaljske populacije u Johannesburgu i nastojanju vlasti da vanzemaljsku populaciju premjesti u geto. U središtu pažnje ove metafore o segregaciji je ksenofobični policijski inspektor koji dolazi u kontakt sa vanzemaljskom tekućinom koja, kod njega, izaziva izrazite promjene na tjelesnoj strukturi, i na kraju njegovo tijelo u potpunosti transformira u vanzemaljsko. Iako se u njegovoj svijesti ništa ne mijenja, status koji dobija sa novim izgledom pokazuje dvije stvari: da je tijelo bitan činilac konstitucije društvenog identiteta i da identitet nije fiksiran i nepromjenjiv.

U Nancyjevom djelu i Blomkampovom filmu vidimo da su kontakt sa stranim i tjelesni izgled važni činioci koji definišu društveni identitet. Međutim, vidimo i da je život definiran konstantnim otporom prema identitetu, jer je stranac uvijek pored nas (Nancyjev »uljez« ili Blomkampova »vanzemaljska tekućina«) i da stalno »upada« u naš sigurni prostor, nagriza naš identitet i naposljetku pokazuje da nikad nismo isti, već smo neizbježno stranci sami sebi.

Ključne riječi: identitet, drugi, Jean-luc Nancy, *District 9*

Postmodernizam i njegove aporije

U izlaganju će se pokušati potkrijepiti teza da su – bilo postmoderna, u pro-lyotardovskoj filozofijskoj i socio-kulturalnoj optici stanja duha epohe druge polovice 20. stoljeća; bilo postmodernizam kao paradigma u kontekstu političko-ekonomske matrice »kulturalne logike kasnoga kapitalizma« s kraja prošlog stoljeća – ispravno anticipirali i naznačili sve ključne kulturalne, ekonomske i političke parametre svijeta druge polovice 20. i ranog 21. stoljeća. Ova teza bit će testirana preko analize nekolicine međusobno isprepletenih suvremenih fenomena poput naravi post-činjeničnog i post-prosvjetiteljskog svijeta, odnosno aktualnog društvenog statusa dokazive činjenice; današnjih manifestacija kulture spektakla i sveprisutnosti medijalizirane slike; radikalnog individualizma i kulta sebstva; te apsolutne hegemonije ekonomsko-političkog modela neoliberalnog kapitalizma. No tu granice doprinosa postmoderne završavaju, a otvaraju se brojni problemski rascjepi...

Ključne riječi: postmoderna/postmodernizam, post-činjenični/post-prosvjetiteljski svijet, kultura spektakla, neoliberalni kapitalizam

Postoji li otpor spram postojećeg bez transcendencije?

»Postmoderna« je uvek podrazumevala različite orijentacije, ne postoji njen homogenizovani pojam. Pobedničko/trijumfalno stremljenje jeste ono koje po logici »srećne pozitivnosti« realizuje dediferencijaciju između ekonomske sfere i kulturnog domena. »Postmoderna kultura« u naznačenom ključu naturalizuje kapitalizam. Sinergija između ovako determinisanih »kulturnih« obrazaca i kasnog kapitalizma, to jest, neoliberalnog autoritarizma obeležava i situiranost filozofije, kao i mogućnost filozofikacije otpora spram postojećeg. Zapravo, ovde je neizbežno postaviti pitanje epohalne situacije filozofije u sklopovima kapitalizma. Naime, filozofiju možemo proglasiti neinstrumentalnom refleksijom, te reći da je kapitalizam napadno anti-filozofijski. S druge strane, kapitalizam je dovršena formacija vladavine realne apstrakcije, kolektivne organizacije života koja je sazdana na osnovu nelične vladavine i apstraktnosti. Utoliko kapitalizam na intrigantan način koristi/iskorišćava energiju apstrakcije, štaviše, splet kasnog kapitalizma i dediferencirane »postmoderne« kulture dovodi dominaciju realne apstrakcije do vrhunca posredstvom finansijalizacije i trijumfa fiktivnog kapitala. Prema tome, ultrakapitalizam današnjice, kako je recimo to Žil Delez već projicirao, prisvaja i kontaminira prostor filozofije. Filozofija koja nije indiferentna prema njenoj situaciji u kapitalizmu ne bi trebala da nastoji da imenuje neki purifikovani subjekat koji samo ona može da vidi (proletarijat npr. otkinut od socio-ekonomske dinamike), ali ne bi smela biti neodlučna prema naturalizaciji kapitalizma pošto to uzdrmava njene mogućnosti. Najzad, filozofija ne bi mogla ni da se zadovolji upućivanjem na fenomen otpora: mora se računati na činjenicu da otpor postoji, štaviše, da **zapravo** egzistiraju različite forme otpora. Ali, filozofikacija otpora mora sagledati činjenicu da otpor može da bude beskonačan, i da može **uživati** u sopstvenoj nedovršenosti, tako i sterilnosti. Utoliko filozofija, ukoliko želi spašavati sebe u konstelaciji kasnog kapitalizma mora barem držati otvorenim transcendenciju kao jedinu opoziciju spram naturalizacije postojećeg.

Ključne riječi: postmoderna, kulturni obrasci, kasni kapitalizam, filozofikacija otpora, transcendencija

Kulturna logika kasnog kapitalizma ili poststrukturalistički nestanak subjekta?

Uz osvrt na »kulturalnu« 1968.

Može li se u istu ravan analize smjestiti Fredrica Jamesona i Michela Foucaulta? Pola stoljeća od *Riječi i stvari* (1966), i stvari i riječi o tomu zadobivaju mnogoznačnost pristupa. U godini Foucaultove smrti (1984), američki autor piše jedan od najdubokosežnijih eseja koji su obilježili tzv. »postmoderno stanje« (i znanje!). Detekcija *kulturne logike kasnog kapitalizma* pokazat će se skalpelski preciznim seciranjem izgubljenog mjesta subjekta (ako je ovaj, dakle SUBJEKT, ikada uopće i postojao!?) u povijesti zapadne filozofije/kulture. Jameson pledira za to da se povrati to »izgubljeno mjesto« zarad ponovnog afirmiranja političkosti i povijesnosti suvremenog trenutka. Foucaultov poststrukturalni/postmoderni pristup osmišljavanju jednog novog/drukčijeg subjekta, u njegovim posljednjim predavanjima na Collège de France, ponudit će nam jednu zanimljivu projekciju mogućeg subjekta i za »kulturnu logiku kasnog kapitalizma«!

Na koncu, izlaganje nudi post festum dijagnozu mitske 1968., godine studentskih nemira i pobuna u Francuskoj, ali i diljem svijeta (pa i u Jugoslaviji). Iznosi se teza da je cijeli pokret, na duže staze, prouzročio tek »kulturnu revoluciju«, koja se pokazuje indikatorom prestrukturiranja svijeta u tzv. »novi duh kapitalizma«. U ovdašnjoj sredini, svjedočimo sprezi »kulturalne nacije« i kapitala, kao semiperiferni trag globalne konzervativizacije, posljedično i »puzajućeg fašizma« na ulicama.

Ključne riječi: »kulturna logika kasnog kapitalizma«, poststrukturalizam, subjekt, F. Jameson, M. Foucault, 1968.

Misliti paradoks

Ovaj prilog dovodi u pitanje prefiks »post« u kovanici »postmoderna« nastojeći da pokaže da je »postmoderna« eminentno moderni pojam. S druge strane, upravo je postmoderna ohrabrila jedan krak moderne – krak mnoštvenosti i paradoksalnosti – koji je suprotstavljen drugom kraku, kraku jedinstva, jednog, homogenosti i celine (i sama je moderna svojevrsni oksimoron, ili paradoks). U književnosti možda i najsajjniji primer upravo je Javier Cercas, dok se u filozofiji postmoderni učinci ogledaju pre svega u afirmaciji paradoksa kao nečega od čega filozofija ne preza, već od paradoksa počinje i u paradoksu ostaje.

Postmoderna je, dakle, nesumnjivo preživela i to ne samo u svom anti-kvarnom izdanju, već kao učinkovito pulsiranje u samom srcu sadašnjosti. (Utoliko desničarska prevlast na javnim scenama sveta nije izraz postmoderne, već snažnog predmodernog impulsa koji se očajnički bori protiv postmodernih implikacija modernosti.)

Ključne riječi: moderna, postmoderna, poststrukturalizam, paradoks, mnoštvenost, književnost, politika, desnica

U čemu je problem s religijom?

Antropotehnički osvrt

Što je danas nezahvalnije reći: da religije ne postoje (Sloterdijk) ili da zapravo nema kršćana (Nietzsche)? U sloterdijkovskoj argumentaciji, fetiš religije prvenstveno otkriva antropotehničke procedure (ili: autoplastičnu ustrojenost ljudskog područja). Religija je pak lozinka koja prema unutra otkriva popustljivije zone psihe, a prema vani je znamen koji pokazuje ulaz u respektabilni privid. U suočenju s pitanjem o (ne)postojanju, *mathesisu* i *askesisu*, ukazat ćemo na neke aspekte religijskog i hipermodernih dispozicija, dvojiti o samorazumljivostima i možebitnim promašajima u našim vertikalnim napetostima.

Ključne riječi: religija, antropotehnika, (ne)postojanje, *mathesis*, *askesis*

ADRESAR IZLAGAČA

Bernard Harbaš
Medicinski fakultet Univerziteta u Zenici
Travnička 1
BiH – 72000 Zenica
bernardharbas@gmail.com

Hajrudin Hromadžić
Kulturalni studiji Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
HR – 51000 Rijeka
hhromadz@ffzg.hr

Marijan Krivak
Filozofski fakultet Osijek, Lorenza Jäger 9
HR–31000 Osijek
III Pile 2
HR – 10000 Zagreb
mkrivak@ffos.hr

Alpar Lošonc
Sirmai K. 38
SRB – 21235 Temerin
cornaeunet.rs

Ivan Milenković
Treći program Radio Beograda
Hilandarska 2,
SRB - 11000 Beograd
ives_bg@yahoo.fr

Željko Senković
Filozofski fakultet Osijek, Lorenza Jäger 9
HR–31000 Osijek
zsenkovic@ffos.hr

DODATAK

FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEKU

OBILJEŽAVANJE SVJETSKOG DANA FILOZOFIJE

16. 11. 2017.

ZNANSTVENO-STRUČNI KOLOKVIJ

FILOZOFIJA
NA PERIFERIJI

Pozdravna riječ organizatora i obrazloženje skupa

Poštovane kolegice i kolege,

Svjetski dan filozofije koji se obilježava ovim znanstveno-stručnim kolokvijem »Filozofija na periferiji« nije takav da bi nužno morao biti velik dan, ali dopustimo da je ovo ipak dobar dan. Zašto bi ovakav dan bio dobar? Zato što se pokazuje da na filozofskom fakultetu *ima* filozofije. Zašto ovo »da na jednom filozofskom fakultetu *ima* filozofije« usprkos svemu nije i ne bi trebala biti jedna posve samorazumljiva rečenica?

Kada se jednom inženjeru mostogradnje ponudi gradnja mosta mi očekujemo od njega da provjeri statiku mosta. I to u više navrata, prije nego li smo spremni kročiti preko njega. Zašto mislimo da s filozofijom nije ista stvar? Od filozofa bi se moralo ne samo očekivati nego i zahtijevati odgovornost za ono izrečeno, odgovornost prema samom mišljenju. Ukoliko bi znali za takav slučaj da neki medicinski fakultet nije dovoljno vodio kvalitetnog računa o tome tko će od njihovih studenata sutra postati liječnik, ne bismo baš s povjerenjem išli takvim liječnicima.

Potpuno jednaka stvar je i sa studijem filozofije. Kada filozofija društvu počne izostajati, pripadnici društva neće te posljedice osjetiti neposredno, kao u slučaju izostanka dobrog liječenja, ali će posljedica sasvim sigurno biti, i to nesagledivih. To znamo po svim onim mračnim vremenima koja su se već dogodila. Ona se događaju uvijek kada filozofski gledano izostane odgovorno mišljenje.

Filozofija je danas po svim tim pitanjima nesumnjivo na periferiji. Postoje mnogobrojni razlozi za to – dva su osnovna. Prvi je razlog taj što je središtem sveučilišnog i javnog interesa proglašeno STEM područje, a drugi, s tim povezan, jest taj da se filozofiji danas umjesto nezamjenjive društvene uloge pridaje i u njoj vidi tek dekorativni status.

Zašto ipak nije sve loše s filozofijom na periferiji? Grčki περιφέρης doslovno znači uokolo nositi. Ovo uokolo znači biti na rubu. Jaspers u

ovom rubu vidi mogućnost početka filozofije i to zove graničnim situacijama – situacije u kojima se iskušavaju smrt, krivnja, patnja, ali i borba, sve one situacije u kojima filozofije ako ima, ima je kao odgovor na te situacije, ima je kao odgovornog mišljenja. I filozofskog fakulteta u pravom smislu ima tek ako ima takve jedne filozofije.

Boško Pešić